

de chirurgische operatiemethode ingevoerd tijdens de onderzoeken. Als alleen de patiënten die volgens de nieuwste methoden waren geopereerd in het onderzoek werden betrokken, bleek het verschil in wondinfectie 5%, in pneumonie 4% en in belangrijke complicaties en sterfte 6% te bedragen ten gunste van de PPV-groep. Zoals deze auteurs zelf aangaven, betekent dit dat een onderzoek met 1000 patiënten nodig is om te bewijzen dat PPV de postoperatieve complicatiefrequentie vermindert. Deze auteurs achten PPV toch geïndiceerd, ook al is het maximaal bereikbare effect niet groter dan 5%, een stelling die onzes inziens open is voor discussie.

Overigens moet de stelling dat 1-2 weken PPV leidt tot een duidelijke toename van de lean body mass (LBM) bij carcinoompatiënten ook genuanceerd beschouwd worden. Burt et al. trokken deze conclusie omdat er in hun onderzoek geen verdere afname van de LBM was, maar hebben geen controlegroep.⁴ Shizgal vond bij 8 van de 17 patiënten een normalisering van de LBM onder invloed van parenterale voeding, maar verschaftte geen gegevens over de verdere therapie.⁵ Dit is daarom van belang omdat Forse et al. de duidelijke toename van LBM niet toeschreven aan parenterale voeding, maar aan de aard van de andere, meer causale therapie.⁶

LITERATUUR

- 1 Thompson BR, Julian TB, Stremple JF. Perioperative total parenteral nutrition in patients with gastrointestinal surgery. *J Surg Res* 1981; 30: 497-500.
- 2 Müller JM, Keller HW, Brenner U, Walter M, Holzmüller W. Indications and effects of preoperative parenteral nutrition. *World J Surg* 1986; 10: 53-63.
- 3 Müller JM, Brenner U, Dienst C, Pichlmaier H. Preoperative parenteral feeding in patients with gastrointestinal carcinoma. *Lancet* 1982; i: 68-71.
- 4 Burt ME, Stein TP, Schwade JG, Brennan MF. Whole body protein metabolism in cancer-bearing patients. *Cancer* 1984; 53: 1246-52.
- 5 Shizgal HM. Body composition of patients with malnutrition and cancer. *Cancer* 1985; 55: 250-3.
- 6 Forse RA, Christou N, Meakins JL, MacLean LD, Shizgal HM. Reliability of skin testing as a measure of nutritional state. *Arch Surg* 1981; 116: 1284-8.

H. P. SAUERWEIN
G. J. VAN GENT

Amsterdam, mei 1986

Consensus osteoporose

Na het lezen van de overigens verhelderende samenvatting van de consensus-bijeenkomst (1986; 584-90) blijven mij vragen omtrent 'het nut van gestandaardiseerd en herhaald meten van de lichaamslengte' (stelling 17). Met name wordt voor dit goedkope en in de huisartspraktijk haalbare onderzoek niet vermeld hoe dikwijls het moet gebeuren om zinvol te zijn, noch welke veranderingen van de lichaamslengte een aansporing moeten vormen tot een verder onderzoek en (of) behandeling.

L. SLOOTMAECKERS

Mariekerke, mei 1986

Het herhaald gestandaardiseerd meten van de lichaamslengte, zoals aanbevolen in stelling 17 van de osteoporoseconsensus, was zeker niet bedoeld als aanbevolen methode om een overigens nog symptoomloos verlopente osteoporose op te sporen. Bedoeld is aan te geven dat men zich zo op eenvoudige wijze grofweg kan oriënteren omtrent het aanslaan van een therapie, zonder dat steeds weer röntgenfoto's van de wervelkolom behoeven te worden genomen. Bij een patiënt die wordt behandeld en dus regelmatig wordt teruggezien, en die geen nieuwe klachten van acute rugpijn heeft, zou men éénmaal per jaar de lichaamslengte kunnen meten. Moeilijker is het precies aan te geven welk lengteverlies een aanwijzing vormt tot het doen verrichten van nader onderzoek, omdat het proces lijkt voort te gaan. Men dient daarbij in het oog te houden dat de verschijnselen van osteoporose van de wervelkolom in het algemeen schoksgewijs verlopen en dat inzakkingen c.q. voortgaande vormveranderingen van wervels meestal met pijn gepaard gaan. Voor een sterk vermoeden van een compressiefractuur is dat belangrijk: acute pijn én korter worden (bijvoorbeeld ineens 1 à 1½ cm). Vormveranderingen ontstaan meestal meer geleidelijk; ze behoeven niet met pijn gepaard te gaan. Bovendien kan door versmalling van een aantal tussenwervelschijven ook een meer geleidelijk optredend verlies van lichaamslengte plaatsvinden. Wanneer een voortgaand verlies van lichaamslengte is geconstateerd, zal men dus in ieder geval nader (röntgen)onderzoek moeten laten verrichten.

D. H. BIRKENHÄGER-FRENKEL

Rotterdam, juni 1986

Literatuuroverzichten

Nederlandse literatuur (2e kwartaal 1986)

TIJDSCHRIFTEN

Huisarts en wetenschap. – 29e Jrg. 1986. Nr. 3. M.M. Kuyvenhoven, H.M. Jacobs, F.W.M.M. Touw-Otten en J.C. van Es, Verschillen in hulpverlening bij patiënten met vage klachten. Het ontwikkelen van instrumenten voor het meten van huisartsgeneeskundig handelen. H.G.A. Mokkink, V.C.L. Tielens, A.J.A. Smits en R.P.T.M. Grol, Werkstijlen van huisartsen. Een explorerend onderzoek naar verschillende stijlen van huisartsgeneeskundig handelen. L. Wigtersma, Geslachtsziekten bij homoseksuele mannen, waarheen? Het probleemaanbod in de Weekendpolikliniek Geslachtsziekten in Amsterdam. B.D.P. Eijrond en R.A. Coutinho, AIDS en de eerste lijn. Nr. 4. R. Grol, H. Mokkink en F. Schellevis, Effecten van onderlinge toetsing. 1. Spreekuurgedrag van huisartsen. K. van der Meer, Onderlinge consultatie: iets voor huisartsen? K. Gill en D.A.C.M. Hammerstein, Dystopia testis, een complexe puzzel.

Verslag van een literatuurstudie. A. Prins, Oestrogenen en de kans op ischemische hartziekten na de overgang. W. Roggen, *Het Artsen-FNA* 1986. Een overzicht van de nieuwe preparaten. Nr. 5. C. van Weel, Alledaagse ziekten en een gezond verstand. T. Lagro-Janssen en M. van Manen, Alles weggehaald. . . 1. Een onderzoek naar de relatie tussen uterusextirpatie en medische consumptie. R. Grol, H. Mokkink, J. van Deursen en A. Teunissen, Effecten van onderlinge toetsing. 2. Voorschrijf- en verwijsgedrag van huisartsen. H. Lamberts, Interdoctervariatie en de kwaliteit van huisartsgeneeskundig handelen.

The Netherlands journal of medicine. – 29e Jrg. 1986. Nr. 3. J.J. van der Werff ten Bosch, A. Bot and B.M. Boslings, Growth of tall boys without and during androgen treatment. H.H. Nuvver-Zwart, A.M.T. Boerbooms and T.J.M. de Witte, Plasma